МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Одеський державний університет внутрішніх справ

Кафедра кримінального права та кримінології
Кафедра криміналістики та психології
Кафедра кримінального процесу

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З КОЛАБОРАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Методичні рекомендації

Видавництво
«Юридика»
2023

УДК 343.1:343.32(072)
А43

Розробники:

Ганна ТЕТЕРЯТНИК — завідувач кафедри кримінального процесу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Одеського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;

Ганна МУДРЕЦЬКА — доцент кафедри кримінального процесу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук;

Ганна РЕЗНІЧЕНКО — доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Рецензенти:

Олександр ТОРБАС — професор кафедри кримінального процесу, детективної та оперативно-розшукової діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» доктор юридичних наук, доцент;

Олександр ФЕДОРЧУК — заступник начальника слідчого управління ГУНП в Одеській області, кандидат юридичний наук

Рекомендовано до друку Науково-методичною радою Одеського державного університету внутрішніх справ (протокол № 7 від 23.02.2023 р.)

А43 **Актуальні** проблеми при розслідуванні кримінальних проступків, пов'язаних з колаборацією діяльністю : методичні рекомендації / розроб.: Г. Тетерятник, Г. Мудрецька, Г. Резніченко. — Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. — 40 с.

ISBN 978-617-8263-36-2

УДК 343.1:343.32(072)

ISBN 978-617-8263-36-2

ЗМІСТ

ВСТУП

Збройна агресія російської федерації проти України, черговий етап якої розпочався 24 лютого 2022 року, поставила на порядок денний необхідність розв'язання низки злободенних проблем, пов'язаних із цією подією. Адже реалії сьогодення потребують активізації зусиль усього суспільства для боротьби з окупантами. У зв'язку з повномасштабним вторгненням Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» 15.03.2022 внесено зміни до Кримінального кодексу України. Вказаний кодекс доповнено новою статтею 111-1 «Колабораційна діяльність», що визначає таку діяльність.

Створення правового механізму для належного реагування держави на збройну агресію проти України, її виправдовування, колабораційну діяльність, пособництво державі-агресору, несанкціоноване поширення військово значущої інформації тощо — це по суті один із важелів відсічі зазначеній агресії та є новелами кримінального законодавства України, прийнятих в умовах воєнного стану.

Збройна агресія РФ та окупація частини території України призвела до збільшення фактів колабораційної діяльності на окупованій території та, як результат, зростання кількості зареєстрованих та розслідуваних правоохоронними органами кримінальних проваджень за такими фактами, що обумовлює необхідність створення ефективного правового механізму боротьби з цим негативним явищем.

Поряд з цим слід констатувати й той факт, що у більшості випадків виявити таку діяльність, розкрити та розслідувати її досить складно завдяки прихованості і, як наслідок, виникають проблеми з притягненням винних до кримінальної відповідальності. Намагаючись задовольнити суспільство щодо справедливого покарання винних у колабораційній діяльності, необхідно визначити основні проблеми кримінально-правової кваліфікації та проведення дізнання колабораціонізму.

1. КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТ. 111-1 «КОЛАБОРАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ» КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» від 03.03.2022 р. № 2108-IX Кримінальний кодекс України доповнено статтею 111-1 «Колабораційна діяльність»[1].

Термін «колабораціонізм» зараз використовують на позначення явища добровільної співпраці населення, яке перебуває під окупацією, з окупаційною владою. Він походить від французького слова “collaboration” і дослівно означає «співпраця».

У пояснювальній записці до Закону України від 03.03.2022 р. № 2108-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» зазначено, що колабораціонізм як явище підриває національну безпеку України та становить безпосередню загрозу державному суверенітету, територіальній цілісності, конституційному ладу та іншим національним інтересам України, тому повинен нести за собою відповідальність, встановлену законом. Крім того, постконфліктне врегулювання неможливе без відновлення справедливості та обмеження ряду прав осіб, причетних до колабораціонізму, що можливо вирішити виключно законом[2].

---

[1] Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність : Закон України від 03.03.2022 р. № 2108-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#n12

[2] Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність)». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71220

Стаття 111-1 КК України складається з 8 частин, кожна з яких, крім частини 8, передбачає самостійну форму дій, що становлять колабораційну діяльність. До категорії кримінальних проступків відносяться тільки частина 1 та 2 статті 111-1 КК України «Колабораційна діяльність»[3].

Категорія «кримінальний проступок» з'явилась у Кримінальному кодексі України у 2018 році із прийняттям Закону України від 22.11.2018 р. № 2617-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень»[4], яким до Кримінального кодексу України вводилося поняття «Кримінальне правопорушення», яке має два види: кримінальний проступок та злочин. Цей Закон в частині внесення змін до Кримінального кодексу України набув чинності із 1 липня 2020 року. Більшість змін, які запроваджуються законопроєктом, стосуються заміни термінології та фактично теорії кримінального права.

Кримінальний проступок — це передбачене Кримінальним кодексом України діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або інше покарання, не пов'язане з позбавленням волі[5].

Об'єктом кримінальних проступків, передбачених ч. 1 та 2 ст. 111-1 КК України, є основи національної безпеки України.

Об'єктивна сторона. *За частиною першою статті 111-1 КК України* передбачено кримінальну відповідальність за дії, що полягають у публічному запереченні або публічних закликах до:

— заперечення здійснення збройної агресії проти України;

— заперечення встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України;

---

[3] Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text

[4] Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень : Закон України від 22.11.2018 р. № 2617-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19#Text

[5] Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text

— підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора;

— співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та(або) окупаційною адміністрацією держави-агресора;

— невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України.

Кримінальне правопорушення за ч. 1 вважається закінченим з моменту вчинення зазначених діянь (формальний склад).

Згідно з п. 1 Примітки до ст. 111-1 КК України, *публічним* вважається поширення закликів або висловлення заперечення до невизначеного кола осіб, зокрема у мережі Інтернет або за допомогою засобів масової інформації. Публічні заперечення вважатимуться кримінально караним, оскільки направлені на те, щоб свідомо й публічно заперечувати (спростовувати або будь-яким чином применшувати, виправдовувати) здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України.

Зміст *публічних закликів* визначений у частині першій статті 111-1 КК України. Це — підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора; співпраця з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора; невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України.

Вказаний склад кримінального правопорушення відноситься до кримінальних проступків, оскільки за його вчинення передбачено основне покарання у виді позбавлення права обіймати посади або займатися певною діяльністю на строк від 10 до 15 років.

За частиною другою статті 111-1 КК України передбачено кримінальну відповідальність за добровільне зайняття громадянином України посади, не пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, у тому числі в окупаційній адміністрації держави-агресора.

Щодо характеру посад, то необхідно розуміти їх характер. Визначальним при цьому є обсяг функцій (обов'язків) відповідного працівника. Так, *адміністративно-господарські функції (обов'язки)* —

це обов'язки з управління або розпорядження державним, комунальним майном (установлення порядку його зберігання, переробки, реалізації забезпечення контролю за цими операціями тощо). Такі повноваження в тому чи іншому обсязі є у начальників планово-господарських, постачальницьких, фінансових відділів і служб, завідуючих складами, магазинами, майстернями, ательє, їх заступників, керівників відділів підприємств, відомчих ревізорів та контролерів тощо.

Організаційно-розпорядчі функції (обов'язки) — це обов'язки щодо здійснення керівництва галуззю промисловості, трудовим колективом, ділянкою роботи, виробничою діяльністю окремих працівників на підприємствах, в установах чи організаціях незалежно від форм власності. Такі функції виконують, зокрема, керівники міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, державних, комунальних підприємств, установ або організацій, їхні заступники, керівники структурних підрозділів (начальники цехів, завідуючі відділами, лабораторіями, кафедрами), їхні заступники, особи, які керують ділянками робіт (майстри, виконроби, бригадири тощо).

Слід зазначити, що працівники підприємств, установ, організацій, які виконують професійні (лікар, вчитель тощо), виробничі (водій, швачка тощо) або технічні (друкарка, охоронник, оператор котельні тощо) функції, визнаються посадовими особами лише за умови, що разом із цими функціями, вони виконують організаційно-розпорядчі або адміністративно-господарські обов'язки. Це можуть бути фактично будь-які посади лінійних працівників в незаконних органах влади (державних органах чи органів місцевого самоврядування). Всі органи влади, утворені на тимчасово окупованій території, крім передбачених чинними законами України, є незаконними.

У цьому кримінальному проступку важливим для кваліфікації є *місце його вчинення* — на тимчасово окупованій території України. Тимчасово окупована Російською Федерацією територія України (тимчасово окупована територія) — це частини території України, в межах яких збройні формування Російської Федерації та окупаційна адміністрація Російської Федерації встановили та здійснюють фактичний контроль або в межах яких збройні формування Російської Федерації встановили та здійснюють загальний контроль з метою встановлення окупаційної адміністрації Російської Федерації.

Датою початку тимчасової окупації Російською Федерацією окремих територій України є 19 лютого 2014 року. Тобто, йдеться і про тимчасово окуповані території — територію Автономної Республіки Крим та окупованих районів у Донецькій та Луганській областях. При цьому враховуються положення ст. 3 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» № 1207-VII від № 1207-VII, Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання правового режиму на тимчасово окупованій території України» від 21.04.2022 р. та Указ Президента України «Про межі та перелік районів, міст, селищ і сіл, частин їх територій, тимчасово окупованих у Донецькій та Луганській областях» № 32/2019 від 07.02.2019 р. Відповідно кримінальні правопорушення, вчинені починаючи з 15 березня 2022 р. (дати набрання чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» від 03.03.2022 р. № 2108-IX, відповідно до якого Кримінальний кодекс України доповнено статтею 111-1 «Колабораційна діяльність») на всіх тимчасово окупованих територіях, які потрапляють під склади правопорушень, передбачені цією статтею, належить кваліфікувати за ст. 111-1 КК України. Звісно, що зворотної дії ці норми не мають.

Дії, відповідальність за які передбачено частиною другою статті 111-1 КК, необхідно відмежовувати від суміжних складів кримінальних правопорушень. Якщо йдеться про зайняття керівної посади (пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій) в незаконних органах влади або про обрання до таких органів, то відповідальність за таке правопорушення кваліфікується за ч. 5 ст. 111-1 КК. Проблему може становити відмежування цього складу від суміжного складу, передбаченого ч. 7 ст. 111-1 КК, — добровільне зайняття посади в незаконних судових або правоохоронних органах, створених на тимчасово окупованій території. Добровільне зайняття посади, що не пов'язана з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій у будь-яких незаконних органах влади — це ч. 2 ст. 111-1 КК України, а добровільне зайняття будь-якої посади в незаконних судових та правоохоронних органах — це ч. 7 ст. 111-1 КК України.

У першому випадку ознакою спеціальної норми є відсутність відповідних організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, а в другому випадку — ознакою спеціальної норми є характер незаконного органу (судовий або правоохоронний).

Склад кримінального правопорушення, передбачений частиною другою статті 111-1 КК України, відноситься до кримінальних проступків, оскільки за його вчинення передбачено основне покарання у виді позбавлення права обіймати посади або займатися певною діяльністю на строк від 10 до 15 років, а також додаткове покарання у виді конфіскації майна.

Субєктом даних кримінальних проступків може бути осудний громадянин України, який досяг 16-річного віку.

Суб'єктивна сторона цих кримінальних проступків характеризується прямим або непрямим умислом. У кримінальному проступку, який передбачено ч. 2 ст. 111-1 КК України важливе значення має добровільність (якщо особа здійснювала відповідні дії не добровільно, а під примусом (байдуже яким), склад кримінального проступку відсутній.

2. ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДІЗНАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЗА СТ. 111[1] КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ «КОЛАБОРАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ»

Виявлення ознак колабораційної діяльності — це діяльність уповноважених на те органів, що передує початку кримінального провадження у формі дізнання, спрямована на встановлення можливих фактів: 1) публічного заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України або публічні заклики громадянином України до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора, до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора, до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України; 2) добровільного зайняття громадянином України посади, не пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, у тому числі в окупаційній адміністрації держави-агресора.[6]

Особливість кримінальних правопорушень про колабораційну діяльність — вчинення їх на тимчасово окупованій території України, до якої не мають доступу працівники правоохоронних органів. Це ускладнює проведення всіх необхідних слідчих (розшукових) та процесуальних дій з метою встановлення обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні.

---

[6] Кримінальний Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text

Зазначене вимагає від органів дізнання та прокурора визначення та проведення якомога більшого комплексу слідчих (розшукових) та процесуальних дій з метою перевірки інформації про факт можливої колаборaційної діяльності, а у випадку її підтвердження, — здобуття достатніх доказів вчинення таких кримінальних правопорушень.

В основі державних засобів виявлення колаборaційної діяльності важливе місце належить силам та засобам оперативних підрозділів СБУ, які відіграють значну роль серед найбільш ефективних засобів боротьби зі злочинністю. При цьому беззаперечним є те, що використання специфічних, за необхідності — негласних сил, засобів і методів суб'єктами контррозвідувальної та оперативно-розшукової діяльності є одним з важливих і невід'ємних компонентів успішної роботи для вирішення завдань з виявлення, попередження та розкриття кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України.

Під час розслідування колаборaційної діяльності у вигляді добровільної участі громадянина України в незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях, створених на тимчасово окупованій території, та/або в збройних формуваннях держави-агресора, для встановлення обставин вчинення кримінального правопорушення необхідним є проведення наступних слідчих (розшукових) дій:

1) встановлення та проведення допитів свідків, яким можуть бути відомі обставини щодо підтвердження участі осіб у відповідних злочинних об'єднаннях;

2) проведення огляду інформації, яка міститься у відкритій мережі Інтернет, зокрема акаунтів у соціальних сторінках осіб, причетних до участі в незаконних злочинних об'єднаннях;

3) проведення тимчасового доступу до речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю, зокрема, до інформації, яка знаходиться в операторів та провайдерів телекомунікацій, про зв'язок винної особи з метою підтвердження її місцезнаходження, в тому числі, на тимчасово окупованих територіях України, а також її зв'язків з представниками незаконних збройних чи воєнізованих формувань та/або збройних формувань держави-агресора;

4) за можливості проведення обшуку за місцем проживання особи з метою отримання доказів щодо її причетності до участі у зазначених вище формуваннях, а саме: виявлення та вилучення зброї;

комп'ютерної техніки та мобільних пристроїв, на яких може міститись інформація щодо підтвердження зв'язків такої особи з представниками таких формувань; документів, виданих представниками зазначених вище незаконних формувань тощо.

При цьому, слід зазначити, що через окупацію частини регіонів України у слідчих органів може бути відсутня фізична можливість проведення обшуку за місцем проживання тих чи інших осіб[7].

Однак, застосування такого широкого комплексу процесуального інструментарію не завжди можливо у кримінальних провадженнях вказаної категорії, внаслідок вчинення таких кримінальних правопорушень на тимчасово окупованій території України, та перебування там очевидців, свідків, документів, речових доказів та осіб, які підозрюються у вчинені таких кримінальних правопорушень.

Типовими матеріальними слідами колабораційної діяльності є: текстова інформація, обладнання, яким користувалися злочинці при передачі інформації, список контактів з якими злочинець тримав зв'язок комп'ютерна інформація, інформація із соціальних мереж, що містять фотозображення, відео- та аудіозаписи, документи на яких зафіксована інформація про факти державної зради тощо

При передаванні інформації «слідова картина» нерідко також включає в себе також звукові сліди, які мають важливе значення для даного кримінального правопорушення. Нерідко важливе значення для встановлення механізму вчинення такого кримінального правопорушення мають виявленні текстові повідомлення в соціальних мережах або список контактів та записані розмови, збережені фото- та відеозображення. Поряд з матеріальними слідами важливе значення мають також ідеальні сліди-відображення, які є уявними суб'єктами образами і які у психологічній та криміналістичній літературі називають «слідами пам'яті».

Як свідчить судова практика, колабораційна діяльність проявляється у розміщенні публікацій, відеоматеріалів в соціальних мережах

[7] Мальгіна А.С. Використання методики розслідування участі у терористичній групі чи терористичній організації під час розслідування колабораційної діяльності. *Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму :* матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Одеса, 21 липня 2022 року). Одеса, 2022. С. 61–65.

Facebook, «Одноклассники», «Youtube», які є публічно доступними, шляхом поширення їх на своїй сторінці в яких заперечується збройна агресія Російської Федерації проти України та здійснюються заклики до підтримки рішень та дій держави-агресора в Україні[8]; зйомці відео з публічними закликами до підтримки рішень та дій Російської Федерації та окупованої адміністрації держави агресора, яке викладається до публічного доступу в Інтернет мережу «ТікТок» на сторінку акаунту, яке перебуває в публічному доступі[9]; розміщення відеоматеріалів, в яких заперечуються агресивні дії керівництва рф на території України, в мережі «Інтернет» на «Телеграм» — каналі, аудиторія якого нараховує велику кількість підписників[10]; лайки та перепощування публікацій, в яких містяться матеріали, спрямовані на підтримку держави-агресора, публічне заперечення здійснення збройної агресії Російської Федерації проти України та публічні заклики до підтримки рішень та дій держави-агресора[11]; розміщення коментарів, що закликають до підтримки рішень та дій держави-агресора, збройних формувань, окупаційної адміністрації держави-агресора[12]; поширення постів, які спрямовані до невизначеного кола осіб та публічно закликають до підтримки рішень та дій держави-агресора, збройних формувань, окупаційної адміністрації держави-агресора, серед яких інформаційні

---

[8] Вирок Бердичівського міськрайонного суду Житомирської області у провадженні № 1-кп/0274/489/22. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/104050514

Вирок Коростишівського районного суду Житомирської області від 21 квітня 2022 року у провадженні № 1-кп/935/147/22. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/104050620

Вирок Дарницького районного суду м. Києва від 30 травня 2022 р. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/104593935

Вирок Красноградського районного суду Харківської області від 12 липня 2022 року. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/105202170

[9] Вирок Нововодолазького районного суду Харківської області від 20 квітня 2022 року у провадження № 1-кп/631/66/22. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/104894305

[10] Вирок Богунського районного суду м. Житомира від 25.04.2022 р. у провадженні 1-кп/295/651/22. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/104060256

[11] Вирок Богунського районного суду м. Житомира від 26.04.2022 р. у провадженні 1-кп/295/652/22. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/104087105; Вирок Зарічного районного суду м. Суми від 09 травня 2022 р. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/104216546; Вирок Приморського районного суду м. Одеси від 8 липня 2022 року. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/105149344

[12] Вирок Соснівського районного суду м. Черкаси від 23 травня 2022 року. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/104409643

пости щодо контактних даних терористичних організацій ДНР, які нібито здійснюють евакуацію осіб з так-званих визволених територій України[13]; публічне заперечення здійснення збройної агресії проти України, яке здійснюється в публічному місці (у торговельних центрах, магазинах, подвір'ї будинку, слідчому ізоляторі), а саме висловлення повної підтримки дій агресора та публічні заклики до підтримки рішень та дій держави-агресора;[14]

Ефективність дізнання колаборaційної діяльності значною мірою залежить від своєчасного і правильного проведення окремих слідчих (розшукових) дій. При дізнанні цієї категорії кримінальних правопорушень найбільш характерними першочерговими слідчими (розшуковими) діями є: огляд місця події та документів, огляд комп'ютерних даних, допит підозрюваного і свідків, обшук та призначення необхідних судових експертиз.

Слідчо-судова практика засвідчила, що процесуальними джерелами доказів у таких кримінальних провадженнях переважно виступають показання та документи, і лише іноді — висновки експертів та речові докази. Тому дослідження питання встановлення таких джерел доказів, зважаючи на велику кількість розслідуваних кримінальних проваджень та триваючу збройну агресію, стає досить актуальним.

Огляд місця події — невідкладна слідча дія, що полягає в безпосередньому сприйнятті, дослідженні, оцінці і фіксації правоохоронними органами обстановки місця події, слідів та об'єктів, які мають відношення до справи. Основним завданням огляду місця події при розслідування колаборaційної діяльності є: вивчення, фіксація та оцінка обстановки місця події, встановлення способу вчинення колаборaційної діяльності, виявлення, фіксації і вилучення предметів за допомогою

---

[13] Вирок Києво-Святошинського районного суд Київської області від 04.05.22 року. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/104208426

[14] Вирок Андрушівського районного суду Житомирської області від 25 квітня 2022 року у провадженні № 1-кп/272/96/22. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/104087067; Вирок Бердичівського міськрайонного суду Житомирської області від 21 квітня 2022 р. у провадженні № 1-кп/0274/494/22. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/104032922; Вирок Костопільського районного суду Рівненської області від 07 липня 2022 року URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/105117986; Вирок Жовтневого районного суду м. Харкова від 17 червня 2022 року. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/104805657; Вирок Корольовського районного суду м. Житомира від 02 травня 2022 року URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/104148891

яких вчинялася колабораційна діяльність, аналіз фактичних даних про подію кримінального правопорушення

Огляд документів, виявлених під час огляду місця події, провадиться від загального до часткового, від найменування й зовнішнього вигляду документа до його реквізитів, змісту й ретельного дослідження тієї його частини, яка має або може мати значення для розслідування. Під час огляду особистого листування, записних книжок злочинців основну увагу рекомендується приділити аналізу та їх змісту. Дуже часто це дозволяє одержати важливу інформацію: стосовно співучасників підозрюваного, про яких раніше не було відомостей, отримати адреси й телефони осіб, які можуть бути спільниками чи свідками у кримінальному провадженні, отримати дані, що характеризують особу підозрюваного та виявити інші обставини, які можуть мати значення для кримінального провадження.

Під час огляду місця події звертають увагу на апаратні об'єкти, які містять: персональні комп'ютери (настільні, портативні), периферійні пристрої, мережеві апаратні засоби (сервери, робочі станції, активне обладнання, мережеві кабелі тощо), інтегровані системи (органайзери, мобільні телефони, інші гаджети), вбудовані системи на основі мікропроцесорних контролерів, а також електронні носії даних: мікросхеми пам'яті, магнітні і лазерні диски, магнітооптичні диски, магнітні карти, флеш-пам'ять, пластикові картки та ін. Під час огляду за можливості необхідно залучити працівників як Департаменту кіберполіції як спеціалістів. Спеціаліст з підрозділу кіберполіції повідомляє слідчого, учасників слідчої дії, понятих та присутніх про копіювання (зняття так званого дампу) оперативної пам'яті, браузера з історією, логінами, паролями, копіювання файлів месенджерів та даних щодо відомих мереж, до яких здійснювалося підключення, і паролів до них. Після цього з дозволу слідчого здійснюється таке копіювання. При цьому спеціаліст з числа співробітників кіберполіції повідомляє присутнім та учасникам слідчої дії про інформацію, яка підлягає копіюванню, її місцезнаходження на носії інформації, програмне забезпечення, за допомогою якою здійснюється таке копіювання, із зазначенням умов його ліцензування, зовнішнього носія інформації, на який здійснюється та в подальшому здійснюватиметься копіювання такої інформації, його серійних, ідентифікаційних чи інвентарних номерів.

Усі свої дії та результати кожної операції працівником кіберполіції послідовно та детально повідомляються учасникам огляду, присутнім, понятим та слідчому з метою повного, своєчасного та якісного їх відображення в протоколі огляду та/або додатках до нього.

Проведення обшуку дає змогу зібрати докази для подальшого розслідування кримінального правопорушення. На відміну від огляду, обшук провадиться за наявністю достатніх підстав вважати, що публічне заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України або публічні заклики громадянином України до підтримки рішень та/або дій держави-агресора та засоби за допомогою яких вчинялася така діяльність можуть мати значення для кримінального провадження та знаходяться певному приміщенні чи місці або в деякої особи. В результаті обшуку відбувається вилучення певних документів й предметів, що можуть мати значення письмових або речових доказів і знаходитися у володінні чи віданні конкретної особи або установи. Вилучення здійснюється тоді, коли слідчий має точні дані, що предмети чи документи, які мають значення для кримінального провадження, знаходяться у певної особи або певному місці.

На підставі положення ст. 223 КПК України обшук проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення зокрема електронних доказів, відшукання знаряддя кримінального правопорушення або майна, здобутого в результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб з обов'язковою участю не менше двох понятих незалежно від застосування технічних засобів фіксування відповідної слідчої (розшукової) дії.

При виявленні під час проведення обшуку комп'ютерної техніки необхідно обов'язково унеможливити відключення працюючого обладнання чи навіть закривання кришки комп'ютера чи ноутбука. Для цього слід відразу відсторонити операторів (користувачів) від обладнання. Сьогодні значна кількість інформації зберігається у «хмарних сховищах», тобто розміщена поза місцезнаходженням фізичної чи юридичної особи. Тому присутні під час обшуку особи можуть використати наявні в них різноманітні гаджети, у тому числі мобільні телефони, для вчинення будь-яких дій з метою пошкодження, знищення, перетворення інформації, яка фактично може перебувати на відстані (навіть у межах

приміщення, де відбувається обшук, тощо). З огляду на це доцільно усім присутнім при обшуку особам, на початку обшуку повідомити про заборону використання під час проведення обшуку мобільних телефонів чи інших електронних пристроїв, які знаходять у них, та покласти їх на місце, доступне для поля зору слідчого, оперативного працівника, понятих, для здійснення контролю за невикористанням зазначених речей під час проведення обшуку. До початку проведення обшуку за можливості необхідно залучити працівників як Департаменту кіберполіції. Якщо на місці обшуку виявлено ввімкнений комп'ютер або інші електронні пристрої, необхідно провести огляд (виїмку) комп'ютерних даних у режимі реального часу. Перш за все потрібно не дати можливості його заблокувати або вимкнути чи зашифрувати.

У ввімкнених пристроях є дуже нестійкі «енергозалежні дані». І якщо їх не зберегти правильно і швидко, вони можуть бути втрачені. Слід зазначити, що порядок доступу до таких даних регулюється законодавством тієї країни, де вони перебувають фізично. У деяких країнах закон може забороняти виїмку такої інформації і доступ до неї навіть у режимі реального часу.

Отримання електронних доказів у ввімкнених пристроях повинен здійснювати відповідний спеціаліст зі застосуванням спеціальних знань, засобів та програм. Він повинен у присутності понятих та учасників обшуку оглянути пристрій, оголосити всім присутнім назву (ім'я) пристрою (користувача), операційну систему, її версію, розрядність, MAC-адресу та пояснення — яке доказове значення вони матимуть у подальшому. Ця інформація обов'язково вноситься до протоколу.

Для фіксації доказів в електронній формі можна визначити два основні способи:

— фіксація на аналоговому матеріальному носієві, властивості якого характеризуються безпосереднім і, як правило, відносно незмінним відображенням інформації (фото- та відеозапис);

— фіксація на комп'ютерному носієві, фізичні властивості якого використовуються не для безпосереднього відображення інформації, а для запису-зчитування дискретних станів електромагнітного поля опосередковано через аналогово-цифровий перетворювач.

З метою матеріалізації носія даних запис образу оптичного диска необхідно здійснити мінімум у 2-ох примірниках на носії відповідного

типу (CD або DVD), що не підлягають перезапису. Слід зважити на те, що інформація, яка міститься навіть на неперезаписаному носієві, може бути пошкоджена під час його використання. Один із примірників має бути контрольний, інший (інші) — робочий (робочі). Контрольний примірник диска необхідно упакувати так, щоб унеможливити доступ до нього, та здійснити його опечатування стандартним шляхом.

Після закінчення слідчої (розшукової) дії, до протоколу мають бути долучені:

— контрольний примірник програмного засобу, що використаний для виявлення, копіювання і записування досліджуваних даних на інший носій, а також контрольний примірник файла-еталона;

— контрольний примірник носія, що містить файли з доказовою інформацією;

— безпосередньо сам носій, що був об'єктом огляду (у разі наявності специфічних слідів, які потребують дослідження в лабораторних умовах).

Електронні докази в мережі Інтернет можуть міститися на веб-сайтах, електронній пошті, соціальних мережах, різноманітних форумах, у пошукових системах інформації тощо[15]

Крім того, використання документів у вказаній категорії кримінальних проваджень дозволяє отримати важливі докази вчинення колаборційної діяльності, зокрема щодо зайняття особою певної посади та здійснюваної діяльності, що характеризують ознаки суб'єктивної та об'єктивної сторони вчиненого кримінального правопорушення.

У дослідженнях останніх років значна увага приділяється OSINT — розвідці з відкритих джерел. Ця методика та її інструментарій зарекомендували себе і при розслідуванні воєнних злочинів, скоєних в Україні. До позитивних характеристик її використання слід віднести можливість опрацювання інформації з відкритих джерел не тільки спеціалістами у галузі комп'ютерних та інформаційних технологій, а і працівниками правоохоронних органів, які не мають спеціальних навичок, журналістами, які істотно допомагають у проведенні

[15] Використання електронних (цифрових) доказів у кримінальних провадженнях : метод. реком. / М.В. Гуцалюк, В.Д. Гавловський, В.Г. Хахановський та ін. ; за заг. ред. О.В. Корнейка. Вид. 2-ге, доп. Київ : Вид-во Нац. акад. внутр. справ, 2020. С. 38.

розслідувань, іншими громадянами; необмежений доступ до певних даних у соціальних мережах, публікаціях ЗМІ, сайтах, відкритих мессенджерах. Така інформація може відображатися у фото-, відео- файлах, геолокаціях, текстовій формі, Вчені також виділяють такі позитивні сторони: її використання не вимагає додаткових фінансових витрат на: придбання спеціальної техніки та програмного забезпечення, адже достатньо мати лише доступ до всесвітньої мережі Інтернет та робочу станцію ПК (смартфон, планшет); вона є у вільному доступі, а тому може бути використана не лише суб'єктами правоохоронної діяльності (представниками державної влади), а й приватними детективами, волонтерами та ін.; її використання (за певних умов) не порушує прав громадян[16].

Вчені по-різному визначають сутність OSINT. Перша група обмежує її отриманням інформації виключно з кіберпростору[17]. Друга — більш розширено підходить до тлумачення, визначаючи, що це одна з форм процесу організації та управління збором розвідувальних даних (Intelligence Collection Management), що включає їх пошук і відбір із публічних загальнодоступних джерел, добування та аналіз інформації, формування розвідувального документу для прийняття відповідного рішення[18]. Третя — пропонує «...розглядати OSINT як таку форму роботи з розвідувальними даними, що включає їх пошук і відбір з публічних загальнодоступних джерел, подальшу класифікацію та аналіз інформації, з формуванням висновків, що надаються керівництву та можуть слугувати підставою для прийняття управлінських

---

[16] Одерій О.В., Кожевніков О.А. отримання криміналістично значущої інформації шляхом аналізу відкритих інтернет-джерел. *Правовий часопис Донбасу*. 2020. № 4(73). 2020. С. 147.

[17] Яровий Т.С. OSINT, як перспективний інструмент контролю за лобістською діяльністю в контексті державної безпеки. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2019. № 4(6). С. 203.

[18] Ржевська Н.Ф. Розвідка відкритих джерел (OPEN SOURCE INTELLIGENCE). Ржевська Н.Ф., Кожушко О.О. Розвідка відкритих джерел. URL: http://ena. lp.edu.ua/bitstream/ntb/19232/1/53- Rzhevska-257-261.pdf

Heather J. Williams, Ilana Blum. Defining Second Generation Open Source Intelligence (OSINT) for the Defense Enterprise. https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR1964.html

Яровий Т.С. OSINT, як перспективний інструмент контролю за лобістською діяльністю в контексті державної безпеки. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2019. № 4(6). С. 203.

рішень»[19]. І з посиланням на американські джерела відзначають, що є наступні категорії відкритих джерел інформації: 1) широко розповсюджені дані та інформація; 2) цільові комерційні дані; 3) експертні оцінки; 4) «сіра» література[20].

Документування та розслідування вищезазначених видів колабораційної діяльності передбачає застосування наступних методів:

1) фіксація та систематизація доступних фактів (дій, діяльності) підозрюваних осіб у ЗМІ, в тому числі в інтернет-ресурсах, на місцевому телебаченні тощо;

2) аудіо-, фото- та відеосвідчення очевидців (постраждалих) з числа місцевих жителів окупованої території;

3) аналіз ЗМІ країни-терориста щодо висвітлення стану справ на окупованих територіях;

4) оригінали/копії розпорядчих документів місцевих «керівників» населеного пункту, письмові заяви, відомості оплати праці та ін.[21].

Встановлення та огляд засобів масової інформації, веб-сторінок, груп та каналів у месенджерах, а також соціальних мережах, дозволить отримати фото та відео вчинення колабораційної діяльності, які у сукупності з показами свідків сформують доказову базу у вказаній категорії кримінальних проваджень.

Проте, слід враховувати, що інформація з відкритих джерел з часом може бути видалена чи знищена, тоді як ч. 1 ст. 23 КПК України передбачає безпосереднє дослідження судом доказів.

Постановою колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 24.11.2020 р. у справі № 481/227/18 визначено, що докази, які не були предметом безпосереднього

---

[19] Яровий Т.С. OSINT, як перспективний інструмент контролю за лобістською діяльністю в контексті державної безпеки. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2019. № 4(6). С. 203–204.

[20] Open Source Intelligence (OSINT): Issues for Congress, December 5, 2007. (n.d.). fas.org. Retrieved from www.fas.org/sgp/crs/ intel/RL34270.pdf

Виходець Ю.О., Тетерятник Г.К. Окремі питання використання OSINT при розслідуванні злочинів в умовах військової агресії рф. Правові новели. 2022. № 18. С. 70–76.

[21] Вайда Т.С. Колабораційна діяльність в умовах війни: поняття, документування та кримінальна відповідальність за протиправні дії/діяльність. *Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Одеса, 21 липня 2022 року). Одеса, 2022. С. 13–17.

дослідження суду, не можуть бути визнані допустимими і враховані при постановленні судового рішення судом, крім випадків, передбачених зазначеним Кодексом.

Враховуючи, що питання про винуватість особи буде вирішуватися за результатами судового розгляду, що включатиме безпосереднє дослідження доказів, стороні обвинувачення слід дотримуватися вимог КПК України та судової практики з означеного питання[22].

Відповідно до ч. 2 ст. 237 КПК України огляд комп'ютерних даних проводиться слідчим, прокурором шляхом відображення у протоколі огляду інформації, яку вони містять, у формі, придатній для сприйняття їх змісту (за допомогою електронних засобів, фотозйомки, відеозапису, зйомки та/або відеозапису екрана тощо або у паперовій формі). Як свідчить правозастосовна практика, протоколи огляду комп'ютерних даних, доступ до електронних інформаційних систем або їх частини яких не обмежується її власником, володільцем або утримувачем або не пов'язаний з подоланням системи логічного захисту, сприймаються судами як докази у кримінальних провадженнях, утім суди аргументують свою позицію у таких випадках здебільшого вказівкою у протоколах огляду на алгоритм отримання такої інформації, наявні додатки до протоколу (стенограму відео-, аудіо- записів, фототаблиці, у т. ч. з використанням скріншотів, записи вилученої інформації на матеріальних носіях), відповідність доступу до Інтернет-ресурсів та порядку вилучення і фіксування інформації з них встановленим законодавством вимогам, а також, як і визначено ст. 94 КПК України, оцінюють кожний доказ з точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів — з точки зору достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення.

Проведення огляду комп'ютерних даних при розслідуванні кримінальних правопорушень в умовах відсутності доступу до тимчасово окупованих територій та в умовах воєнного стану є досить поширеною слідчою (розшуковою) дією[23].

---

[22] Постанова Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 24.11.2020 у справі № 481/227/18. http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=93119786&red=100003ee68a488aa73fe98fd4740cbe4e5798b&d=5

[23] Тетерятник Г.К., Виходець Ю.О. Теоретичні та праксеологічні аспекти фіксування та використання у кримінальному процесуальному доказуванні інформації з Інтернет-джерел. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 10. С. 772–776.

Як визначає ч. 4 ст. 99 КПК України копія інформації, у тому числі комп'ютерних даних, що міститься в інформаційних (автоматизованих) системах, електронних комунікаційних системах, інформаційно-комунікаційних системах, комп'ютерних системах, їх невід'ємних частинах, виготовлені слідчим, прокурором із залученням спеціаліста, визнаються судом як оригінал документа.

Водночас суди, маючи на меті додержання засади безпосередності дослідження доказів, отриманих шляхом огляду інтернет-ресурсів, ставлять питання про дослідження в ході судового засідання інформаційного ресурсу, з якого виготовлена копія відповідної інформації, що не завжди може бути реалізовано через її видалення [24].

З урахуванням означеного, з метою забезпечення доступності інформації у відкритих джерелах Офіс Генерального прокурора орієнтує, що слід здійснювати її цифрове зберігання — архівацію, яка дає змогу захистити та зберегти інформацію з плином часу, включаючи її справжність, доступність, ідентичність, постійність, рендеринг (візуалізацію) та зрозумілість. Саме ці індикатори цифрової інформації, як зазначено у Протоколі Берклі, підлягають захисту та збереженню[25].

Сьогодні важливим інструментом фіксування інформації з Інтернет-ресурсів — відкритих джерел є Протокол Берклі — практичний посібник з використання цифрової інформації з відкритим вихідним кодом при розслідуванні порушень міжнародного кримінального права, права людини та гуманітарного права, розроблений школою права Університету Каліфорнії в Берклі разом з представниками ООН Протокол Берклі про дослідження цифрових відкритих джерел[26]. У ньому містяться керівні положення щодо міжнародних стандартів для проведення інтернет-розслідувань передбачуваних порушень, керівництво про методи та процедури для збирання, аналізу та зберігання цифрової інформації з дотриманням професійних, правових та етичних принципів. Відповідно до нього з метою правильного збору

---

[24] Лист-орієнтування Офісу Генерального прокурора від 28.08.2021 № 18/1-386 вих — 515окв — 21 Керівникам обласних прокуратур «Про організацію проведення слідчих дій зі збору та збереження цифрової інформації з відкритих джерел». https://zakononline.com.ua/documents/show/500229___686193

[25] Там само.

[26] Berkeley Protocol on Digital Open Source Investigations. URL: https://www.ohchr.org/sites/default/files/2022-04/OHCHR_BerkeleyProtocol.pdf

та збереження отриманих даних і недопущення видалення інформації з мережі Інтернет розроблений відповідний алгоритм, який у тому числі передбачає архівізацію, опис у протоколі огляду процесу отримання та змісту інформації, графічну візуалізацію та вимоги щодо збереження на відповідному носії[27]. Суддя О. Яновська зазначає, що цифрова копія такого документа буде прирівнюватися до оригіналу, має зберігатися у тому вигляді, в якому вона створювалася, що означає збереження оригіналу зібраного цифрового елемента у всіх форматах, в яких він був зібраний[28].

Механізм перевірки та оцінки доказів, отриманих під час огляду комп'ютерних даних також має комплексну структуру. Особистість, інформація щодо якої виявлена під час таких оглядів може ідентифікуватися шляхом пред'явлення для впізнання, пред'явлення для впізнання за фотознімками (за відсутності такої особи, що досить поширено у провадженнях в умовах надзвичайних правових режимів та тимчасово окупованих територій); проведенням судової портретної експертизи за експертною спеціальністю 6.2 (ідентифікація особи за ознаками зовнішності за матеріальними зображеннями); проведенням судової експертизи матеріалів і засобів відео-звукозапису (фоноскопічної) експертизи та ін.

Огляд комп'ютерних даних надає можливість встановлення не тільки особи підозрюваного (обвинуваченого) та його причетності до кримінального правопорушення, але й часто є джерелом відомостей про раніше не виявлені та не зареєстровані кримінальне правопорушення. Крім того, у контексті подій, які відбуваються, необхідним є проведення лінгвістичних експертиз (проведення семантичних досліджень усного мовлення, під час вирішуються питання, пов'язані з аналізом змісту мовлення особи (розмови)), що здебільшого проводяться саме за відомостями, отриманими з Інтернет-ресурсів[29].

---

[27] Berkeley Protocol on Digital Open Source Investigations. URL: https://www.ohchr.org/sites/default/files/2022-04/OHCHR_BerkeleyProtocol.pdf.

[28] Яновська О. Докази та доказування у кримінальному провадженні в умовах воєнного стану: практика Верховного Суду. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2022_prezent/2022_09_28_Ianovska_.pdf

[29] Тетерятник Г.К. Кримінальне провадження в умовах надзвичайних правових режимів: теоретико-методологічні та праксеологічні основи : монографія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 500 с.

Натомість вказаний протокол охоплює питання щодо професійних, методологічних та етичних принципів діяльності з використання цифрової інформації, правові рамки використання цифрової інформації у відкритому доступі, широкі безпекові застереження, засоби, методи та форми здійснення такої діяльності, звітування про її результати. Попри те, що він зосереджений на використанні цифрової інформації у відкритому доступі для розслідування порушень міжнародного кримінального права з прав людини та гуманітарного права, він цілком є застосовним до використання інформація для розслідувань інших порушень, у т. ч. колабораційної діяльності[30].

Отже, обов'язковою умовою фіксації та збереження інформації з відкритих джерел про факт колабораційної діяльності має бути складання дізнавачем чи прокурором відповідного протоколу огляду з урахуванням особливостей, передбачених Протоколом Берклі, що забезпечить захист, збереження відповідної інформації, та можливість безпосереднього дослідження такої інформації під час подальшого судового розгляду кримінального провадження[31].

Допит підозрюваного при розслідувані кримінальних проваджень за фактами колабораційної діяльності є одним з найважливіших першочергових слідчих (розшукових) дій, оскільки він провадиться негайно після затримання. Це не тільки забезпечує можливість своєчасної реалізації підозрюваним свого права на захист, а й має величезне тактичне значення. Особа, яка підозрюється у вчиненні колабораційної діяльності, знаходячись на момент затримання в певній психологічній розгубленості, ще не встигла визначити лінію своєї поведінки, продумати що буде відповідати та як виправдовувати свої дії. Тактичні прийоми, спрямовані на викриття допитуваного в неправді за характером і спрямованістю можна поділити на три групи: прийоми емоційного впливу; прийоми логічного впливу; тактичні комбінації. До прийомів логічного

---

[30] Пашковський М.І. Особливості використання OSINT при документуванні та розслідування колабораційної діяльності. *Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму:* матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Одеса, 21 липня 2022 року). Одеса, 2022. С. 82–86.

[31] Проблеми доказування злочинів про колабораційну діяльність: аналіз прокурора Офісу Генерального прокурора. URL: https://helsinki.org.ua/articles/problemy-dokazuvannia-zlochyniv-pro-kolaboratsiynu-diialnist-analiz-prokurora-ofisu-heneralnoho-prokurora/

впливу належать: а) пред'явлення доказів, що відхиляють показання допитуваного (послідовно від менш вагомих до вагоміших; пред'явлення відразу найбільш важливого доказу); б) пред'явлення доказів, які вимагають від допитуваного деталізації показань з метою виявлення протиріч між його відповідями та поясненнями співучасників; в) логічний аналіз протиріч між інтересами допитуваного та його співучасників; г) доведення безглуздості зайнятої позиції допитуваного

Під час допиту підозрюваного за фактами колаборaційної діяльності у викритті неправди важливе місце належить тактичним прийомам, пов'язаним із пред'явленням доказів. Це можуть бути: письмові докази (текстові повідомлення, аудіозаписи, фото- та відео-зображення, довідки про телефонні розмови зі співучасниками діяльності та ін.); речові докази (комп'ютерна техніка, засоби зв'язку, носії інформації тощо); протоколи окремих слідчих дій (огляду місця події, допитів свідків, висновків судових експертиз тощо).

У кримінальних провадженнях вказаної категорії не завжди можливо отримати показання очевидців, свідків, тому встановлення таких осіб є першочерговим завданням органів дізнання, що передбачає вжиття різного роду заходів.

Такими заходами можуть бути витребування відомостей в порядку ст. 93 КПК України або тимчасового доступу до речей і документів від органів державної влади (військово-цивільних адміністрацій, правоохоронних, судових та контролюючих органів) та місцевого самоврядування щодо працівників, які виїхали з тимчасово окупованої території України, а також працівників, що залишились на цій території. Подальший допит осіб, які виїхали з тимчасово окупованої території України, може призвести до отримання показань від безпосередніх очевидців факту колаборaційної діяльності.

В органах державної влади, центрах надання адміністративних послуг можна отримати відомості про внутрішньо переміщених осіб з певної тимчасово окупованої території України, серед яких можна встановити очевидців колаборaційної діяльності конкретних осіб.

Витребування відомостей від органів державної влади (військово-цивільних адміністрацій, правоохоронних, контролюючих органів) та місцевого самоврядування щодо функціонування пунктів перетину лінії розмежування, а також фільтраційних пунктів сприятиме

встановленню осіб, які виїхали з тимчасово окупованої території, серед яких є ймовірні очевидці, свідки вказаної діяльності. Отримання зазначених відомостей також допоможе перевірити можливість (неможливість) виїзду з тимчасово окупованої території у певні періоди часу з метою перевірки суб'єктивної сторони особи, яка підозрюється у колабораційній діяльності.

Допити встановлених свідків, що здійснюються в умовах воєнного стану, необхідно проводити із фіксуванням за допомогою доступних технічних засобів відеофіксації, як передбачає ч. 11 ст. 615 КПК України, оскільки лише у такому випадку вони можуть бути використані як докази в суді. Хоча наведена вимога КПК України не зовсім узгоджується із порядком допиту свідка та використання його показань, що регламентуються іншими положеннями КПК України, які не вимагають обов'язкової відеофіксації, а також враховуючи специфіку безпосереднього дослідження доказів у суді під час судового розгляду. Оскільки, документи не можуть являти собою показання з чужих слів, адже це суперечить ст. 97 КПК України та може поставити під сумнів загальну справедливість судового розгляду та вплинути на оцінку дотримання ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у разі звернення засудженого до Європейського суду з прав людини[32], що свідчить про необхідність встановлення стороною обвинувачення зазначених вище джерел доказів у вказаній категорії кримінальних проваджень.

З урахуванням вищезазначених аспектів доказування фактів колабораційної діяльності, пов'язаних із вчиненням таких злочинів на тимчасово окупованій території України, з метою встановлення всіх обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, стороні обвинувачення слід застосовувати означені процесуальні інструментарії з метою здобуття, збереження та фіксації таких джерел доказів як показання та документи, а також забезпечення їх належності та допустимості.

Важливим засобом збору доказової інформації при розслідуванні таких кримінальних правопорушень виступає судова експертиза

[32] Главюк І.В. Питання доказування за ст. 111-1 КК України: аналіз вироків. *Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Одеса, 21 липня 2022 року). Одеса, 2022. С. 28–33.

як дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини кримінального провадження. Таким чином, проведення судової експертизи являє собою процесуальну дію, яка полягає в дослідженні експертом за дорученням слідчого або суду речових доказів та інших матеріалів з метою встановлення фактичних даних та обставин, що мають значення для правильного вирішення кримінального провадження. Однією із найпоширеніших судових експертиз, яка проводиться при розслідуванні даного кримінального правопорушення є фоноскопічна експертиза, метою проведення якої є ідентифікації особи по усному мовленню, а також для технічного дослідження носіїв інформації та апаратури звукозапису. Звукові сліди дають змогу отримати доказову інформацію, підтвердити дані, отримані в ході оперативно-розшукової діяльності, а також встановлення особистості злочинця.

При призначенні фоноскопічної експертизи необхідно мати на увазі, що в процесі її проведення може виникнути потреба в додатковій інформації про обставини, умови, способу і технічних засобах отримання фонограм, долучених до кримінального провадження, а також подання на експертизу самого звукозаписного пристрою (магнітофона). Відомості про місце, спосіб, технічні засоби та інші обставини виготовлення запису мають істотне значення для правильної кваліфікації дефектів фонограми і порушень безперервності її запису і прийняття рішення про віднесення або невіднесення їх до ознак монтажу, попередження можливих експертних помилок.

Таким чином, усна мова, зафіксована на фонограмі, виступає основним об'єктом судової фоноскопічної експертизи. При цьому вирішується комплекс завдань із застосуванням широкого спектра методів. Це встановлення дослівного змісту записаної на фонограмі текстової інформації з складанням розшифровки розмови; ідентифікація по голосу і мови кожного учасника; перевірка фонограми на предмет її цілісності та виготовлення допомогою монтажу і т. д.

При розслідувані колабораційної діяльності органи дізнання призначають також лінгвістичну експертизу (семантико-текстуальну експертизу), яка досліджує писемне мовлення з метою встановлення наявності чи відсутності у ньому висловлювань, які містять негативну інформацію, негативні емоційні оцінки, що можуть розцінюватись як образа,

посягання на честь і гідність особи, заклики до певних дій, погрози тощо. Метою якої є оцінка тих чи інших фактів мовлення в контексті існуючої в суспільстві системи мовних норм і приписів. Дуже часто злочинці вчиняючи дане кримінальне правопорушення, шифруються, тобто використовують різні жаргони, русизми, фразеологізми, які зрозуміти дуже складно. Нерідко проводиться комп'ютерно-технічна експертиза за допомогою якої відбувається дослідження комп'ютерних систем та руху інформації, дослідження фактів і обставин, пов'язаних з проявом цих закономірностей за завданням слідчих і судових органів. Передача інформації, яка містить публічне заперечення здійснення збройної агресії проти України, може здійснюватися через месенджери, соціальні мережі або міститися на флеш-носія. Тому дана експертиза дає змогу встановити дані, а також кому і звідки вони були відправлені. Крім цього, досить поширеною є почеркознавча експертиза, завданням якої є ідентифікація виконавця рукописного тексту, обмежених за обсягом рукописних записів. Дана судова експертиза дає змогу встановити, ким були написані записи.

У рамках проведення семантико-текстуальної (лінгвістичної) експертизи експерти визначать, чи міститься в досліджуваній інформації негатив; визначать, чи містяться у текстах інформація, що спонукає до дій проти людини або групи осіб за ознаками статі, раси, національності, мови, походження, ставлення до релігії, приналежності до якої-небудь соціальної групи; визначать, чи висловлюють словесні (образотворчі) засоби, які використані в досліджуваних текстах, негативні емоційні оцінки і негативні установки, характеристики, принижують гідність людини або групи осіб; визначать, чи використані в текстах спеціальні мовні прийоми чи інші образотворчі образи, що мають негативні емоційні оцінки і негативні установки, характеристики.

Семантико-текстуальна (лінгвістична) експертиза також встановлює факт приниження честі, гідності та надання інформації негативного характеру. Здійснюючи це дослідження, експерт проводить детальний лінгвістичний аналіз тексту або аудіо- чи відеозапису та встановлює, чи містить даний текст негативні судження. Об'єкти семантико-текстуальної експертизи є писемне мовлення або аудіо-, відео-записи за умови надання замовником експертизи їх розшифровки.

ВИСНОВКИ

1. Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» від 03.03.2022 р. № 2108-IX Кримінальний кодекс України доповнено статтею 111-1 «Колабораційна діяльність». В пояснювальній записці до цього Закону зазначено, що колабораціонізм як явище підриває національну безпеку України та становить безпосередню загрозу державному суверенітету, територіальній цілісності, конституційного ладу та іншим національним інтересам України, тому повинен нести за собою відповідальність, встановлену законом. Крім того, постконфліктне врегулювання неможливе без відновлення справедливості та обмеження ряду прав осіб, причетних до колабораціонізму, що можливо вирішити виключно законом.

Стаття 111-1 Кримінального кодексу України «Колабораційна діяльність» складається з 8 частин, перші 7 частин передбачають кримінальну відповідальність за самостійні діяння, за виключенням частини 8 цієї статті, яка фактично передбачає кваліфікований склад цього кримінального правопорушення. До категорії кримінальних проступків відносяться тільки частина 1 та 2 статті 111-1 КК України «Колабораційна діяльність».

Об'єктом кримінальних проступків, передбачених ч. 1 та 2 ст. 111-1 КК України, є основи національної безпеки України.

Об'єктивна сторона. За ч. 2 ст. 111-1 КК України передбачено кримінальну відповідальність за дії, що полягають у публічному запереченні або публічних закликах до: — заперечення здійснення збройної агресії проти України; — заперечення встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України; підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора. За ч. 2 ст. 111-1 КК України передбачено кримінальну відповідальність за добровільне зайняття громадянином України посади, не пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах

влади, створених на тимчасово окупованій території, у тому числі в окупаційній адміністрації держави-агресора.

Суб'єктом даних кримінальних проступків може бути осудний громадянин України, який досяг 16-річного віку.

Суб'єктивна сторона цих кримінальних проступків характеризується прямим або непрямим умислом. У кримінальному проступку, який передбачено ч. 2 ст. 111-1 КК України важливе значення має добровільність (якщо особа здійснювала відповідні дії не добровільно, а під примусом (байдуже яким), склад кримінального проступку відсутній.

2. Ефективність дізнання колабораційної діяльності значною мірою залежить від своєчасного і правильного проведення окремих слідчих (розшукових) дій. При розслідуванні цієї категорії кримінальних правопорушень найбільш характерними першочерговими слідчими (розшуковими) діями є: огляд місця події та документів, огляд комп'ютерних даних, допит підозрюваного і свідків, обшук та призначення необхідних судових експертиз.

Під час огляду місця події звертають увагу на апаратні об'єкти, які містять: персональні комп'ютери (настільні, портативні), периферійні пристрої, мережеві апаратні засоби (сервери, робочі станції, активне обладнання, мережеві кабелі тощо), інтегровані системи (органайзери, мобільні телефони, інші гаджети), вбудовані системи на основі мікропроцесорних контролерів, а також електронні носії даних: мікросхеми пам'яті, магнітні і лазерні диски, магнітооптичні диски, магнітні карти, флеш-пам'ять, пластикові картки та ін. Під час огляду за можливості необхідно залучити працівників як Департаменту кіберполіції як спеціалістів. Спеціаліст з підрозділу кіберполіції повідомляє слідчого, учасників слідчої дії, понятих та присутніх про копіювання (знаття так званого дампу) оперативної пам'яті, браузера з історією, логінами, паролями, копіювання файлів месенджерів та даних щодо відомих мереж, до яких здійснювалося підключення, і паролів до них. Після цього з дозволу слідчого здійснюється таке копіювання. При цьому спеціаліст з числа співробітників кіберполіції повідомляє присутнім та учасникам слідчої дії про інформацію, яка підлягає копіюванню, її місцезнаходження на носії інформації, програмне забезпечення, за допомогою якою здійснюється таке копіювання, із зазначенням умов його ліцензування, зовнішнього носія інформації, на який здійснюється

та в подальшому здійснюватиметься копіювання такої інформації, його серійних, ідентифікаційних чи інвентарних номерів.

Усі свої дії та результати кожної операції працівником кіберполіції послідовно та детально повідомляються учасникам огляду, присутнім, понятим та слідчому з метою повного, своєчасного та якісного їх відображення в протоколі огляду та/або додатках до нього.

При виявленні під час проведення обшуку комп'ютерної техніки необхідно обов'язково унеможливити відключення працюючого обладнання чи навіть закривання кришки комп'ютера чи ноутбука. Для цього слід відразу відсторонити операторів (користувачів) від обладнання. Сьогодні значна кількість інформації зберігається у «хмарних сховищах», тобто розміщена поза місцезнаходженням фізичної чи юридичної особи. Тому присутні під час обшуку особи можуть використати наявні в них різноманітні гаджети, у тому числі мобільні телефони, для вчинення будь-яких дій з метою пошкодження, знищення, перетворення інформації, яка фактично може перебувати на відстані (навіть у межах приміщення, де відбувається обшук, тощо). З огляду на це доцільно усім присутнім при обшуку особам, на початку обшуку повідомити про заборону використання під час проведення обшуку мобільних телефонів чи інших електронних пристроїв, які знаходять у них, та покласти їх на місце, доступне для поля зору слідчого, оперативного працівника, понятих, для здійснення контролю за невикористанням зазначених речей під час проведення обшуку. До початку проведення обшуку за можливості необхідно залучити працівників як Департаменту кіберполіції. Якщо на місці обшуку виявлено ввімкнений комп'ютер або інші електронні пристрої, необхідно провести огляд (виїмку) комп'ютерних даних у режимі реального часу. Перш за все потрібно не дати можливості його заблокувати або вимкнути чи зашифрувати.

Відповідно до ч. 2 ст. 216 КПК України визначається, що досудове розслідування за ст. 111-1 КК України здійснюють органи безпеки. Однак, на сьогоднішній день органи дізнання в структурі органів безпеки не сформовані. Це породжує неоднозначну практику розслідування кримінальних правопорушень за ст. 111-1 КПК України: частина провадження здійснюється дізнавачами органів дізнання Національної поліції, після чого матеріали передаються органам безпеки,

що не відповідає визначеній у ч. 2 ст. 216 КПК України підслідності зазначеної категорії кримінальних правопорушень. Відтак, зазначене питання потребує вирішення.

Здійснивши аналіз судових рішень за вчинення проступків, передбачених ст. 1111 КК України, слід вказати, що широкого значення набула практика укладання угод про визнання винуватості у кримінальних провадженнях зазначеної категорії. Водночас, не в усіх судових рішеннях відображено умови угод. Відтак необхідним є суворе дотримання вимог кримінального процесуального законодавства в частині формулювання вимог угод, які укладаються, а також їх відповідне відображення у судових рішеннях за наслідками розгляду угод.

3. Важливе місце у документуванні та розслідуванні досліджуваного виду кримінальних проступків відіграють такі сучасні інструменти виявлення та фіксування інформації, як OSINT та Протокол Берклі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Berkeley Protocol on Digital Open Source Investigations. URL: https://www.ohchr.org/sites/default/files/2022-04/OHCHR_Berkeley-Protocol.pdf
2. Heather J. Williams, Ilana Blum. Defining Second Generation Open Source Intelligence (OSINT) for the Defense Enterprise. URL: https://www.rand.org/pubs/ research_reports/RR1964.html
3. Open Source Intelligence (OSINT): Issues for Congress, December 5, 2007. (n.d.). fas.org. Retrieved from www.fas.org/sgp/crs/ intel/RL34270.pdf
4. Вайда Т.С. Колабораційна діяльність в умовах війни: поняття, документування та кримінальна відповідальність за протиправні дії/ діяльність. *Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції* (Одеса, 21 липня 2022 року). Одеса, 2022. С. 13–17.
5. Використання електронних (цифрових) доказів у кримінальних провадженнях: метод. реком. / М.В. Гуцалюк, В.Д. Гавловський, В.Г. Хахановський та ін. ; за заг. ред. О.В. Корнейка. Вид. 2-ге, доп. Київ : Вид-во Нац. акад. внутр. справ, 2020. С. 38.
6. Вирок Андрушівського районного суду Житомирської області від 25 квітня 2022 року у провадженні № 1-кп/272/96/22. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/104087067
7. Вирок Бердичівського міськрайонного суду Житомирської області у провадженні № 1-кп/0274/489/22. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/104050514
8. Вирок Бердичівського міськрайонного суду Житомирської області від 21 квітня 2022 р. у провадженні № 1-кп/0274/494/22. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/104032922
9. Вирок Богунського районного суду м. Житомира від 25.04.2022 р. у провадженні 1-кп/295/651/22. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/104060256
10. Вирок Богунського районного суду м. Житомира від 26.04.2022 р. у провадженні 1-кп/295/652/22. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/104087105

11. Вирок Дарницького районного суду м. Києва від 30 травня 2022 р. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/104593935
12. Вирок Жовтневого районного суду м. Харкова від 17 червня 2022 року. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/104805657
13. Вирок Зарічного районного суду м. Суми від 09 травня 2022 р. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/104216546; Вирок Приморського районного суду м. Одеси від 8 липня 2022 року. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/105149344
14. Вирок Києво-Святошинського районного суд Київської області від 04.05.22 року. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/104208426
15. Вирок Корольовського районного суду м. Житомира від 02 травня 2022 року. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/104148891
16. Вирок Коростишівського районного суду Житомирської області від 21 квітня 2022 року у провадженні № 1-кп/935/147/22. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/104050620
17. Вирок Костопільського районного суду Рівненської області від 07 липня 2022 року. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/105117986
18. Вирок Красноградського районного суду Харківської області від 12 липня 2022 року. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/105202170
19. Вирок Нововодолазького районного суду Харківської області від 20 квітня 2022 року у провадження № 1-кп/631/66/22. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/104894305
20. Вирок Соснівського районного суду м. Черкаси від 23 травня 2022 року. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/104409643
21. Виходець Ю.О., Тетерятник Г.К. Окремі питання використання OSINT при розслідуванні злочинів в умовах військової агресії рф. *Правові новели*. 2022. № 18. С. 70–76.
22. Гловюк І.В. Питання доказування за ст. 111-1 КК України: аналіз вироків. *Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції* (Одеса, 21 липня 2022 року). Одеса, 2022. С. 28–33.
23. Говоруха В.І., Степанов В.А. Зняття інформації з електронних інформаційних систем як різновид негласних слідчих (розшукових) дій. І*нформація і право*. 2020. № 3(34). С. 69–74.
24. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text

25. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.
26. Лист-орієнтування Офісу Генерального прокурора від 28.08.2021 № 18/1-386 вих 515окв 21 Керівникам обласних прокуратур «Про організацію проведення слідчих дій зі збору та збереження цифрової інформації з відкритих джерел». URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/500229___686193
27. Луцик В.В. Зняття інформації з електронних інформаційних систем. URL: http://www. pravoznavec.com.ua/period/article/3719/%
28. Мальгіна А.С. Використання методики розслідування участі у терористичній групі чи терористичній організації під час розслідування колабораційної діяльності. *Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму :* матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Одеса, 21 липня 2022 року). Одеса, 2022. С. 61–65.
29. Одерій О.В., Кожевніков О.А. отримання криміналістично значущої інформації шляхом аналізу відкритих інтернет-джерел. *Правовий часопис Донбасу*. 2020. № 4(73). 2020. С. 144–155.
30. Пашковський М.І. Особливості використання OSINT при документуванні та розслідування колабораційної діяльності. *Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму :* матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Одеса, 21 липня 2022 року). Одеса, 2022. С. 82–86.
31. Постанова Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 24.11.2020 у справі № 481/227/18. URL: http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=93119786&red=100003ee68a488aa73fe98fd4740cbe4e5798b&d=5
32. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022, затверджений Законом України № 2102-IX від 24.02.2022. URL: https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397
33. Про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання правового режиму на тимчасово окупованій території України : Закон України від 21.04.2022 р. № 2217-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2217-20#Text

34. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність : Закон України від 03.03.2022 р. № 2108-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#n12
35. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України : Закон України від 15.04.2014 № 1207-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text
36. Про затвердження Інструкції «Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні»: наказ Генеральної прокуратури України, МВС, СБУ, Адміністрації ДПС, Мінфіну, Мінюсту України від 16.11.12 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v01149 00-12#Text
37. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах: Закон України від 05.07.94 р. № 80/94-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 31. Ст. 286.
38. Про Звернення Верховної Ради України до Організації Об'єднаних Націй, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї НАТО, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської Асамблеї ГУАМ, національних парламентів держав світу про визнання Російської Федерації державою-агресором : Постанова Верховної Ради України від 27.01.2015 р. № 129-VIII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2039-20#Text
39. Про межі та перелік районів, міст, селищ і сіл, частин їх територій, тимчасово окупованих у Донецькій та Луганській областях : Указ Президента України від 07.02.2019 р. № 32/2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/2019#Text
40. Проблеми доказування злочинів про колабораційну діяльність: аналіз прокурора Офісу Генерального прокурора. URL: https://helsinki.org.ua/articles/problemy-dokazuvannia-zlochyniv-prokolaboratsiynu-diialnist-analiz-prokurora-ofisu-heneralnoho-prokurora/
41. Ржевська Н.Ф. Розвідка відкритих джерел (OPEN SOURCE INTELLIGENCE) / Н.Ф. Ржевська, О.О. Кожушко // Розвідка відкритих джерел. URL: http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/19232/1/53-Rzhevska-257-261.pdf

42. Тертишник В.М. Коментар до Кримінального процесуального кодексу України. Вид. 16-е, доп. і перероб. Київ : Правова Єдність, 2020. 1070 с. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb 2/webproc4_2
43. Тетерятник Г.К. Кримінальне провадження в умовах надзвичайних правових режимів: теоретико-методологічні та праксеологічні основи : монографія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 500 с.
44. Тетерятник Г.К., Виходець Ю.О. Теоретичні та праксеологічні аспекти фіксування та використання у кримінальному процесуальному доказуванні інформації з Інтернет-джерел. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. №10. С. 772–776. URL: http://lsej.org.ua/10_2022/194.pdf
45. Уваров В.Г. Зняття інформації з електронних інформаційних систем: новели КПК України та євро стандарти. *Форум права*. 2012. № 4. С. 939–943. URL: http://arhive.nbuv.gov.ua/ejournals/FP/2012-4/12uvgute.pdf
46. Яновська О. Докази та доказування у кримінальному провадженні в умовах воєнного стану: практика Верховного Суду. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2022_prezent/2022_09_28_Ianovska_.pdf
47. Яровий Т.С. OSINT, як перспективний інструмент контролю за лобістською діяльністю в контексті державної безпеки. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2019. № 4(6). С. 201–208.

НОТАТКИ

Навчально-методичне видання

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З КОЛАБОРАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Методичні рекомендації

Технічне редагування *Ю. Назарова*
Обкладинка *А. Юдашкіна*
Верстка *Н. Ковальчук*

ЮРИДИКА ВИДАВНИЦТВО

Підписано до друку 27.02.2023 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Droid. Цифровий друк.
Ум. друк. арк. 2,33. Наклад 300.
Замовлення № 037/0523.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавництво і друкарня – Видавництво «Юридика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Телефони: +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@juridica.od.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7653 від 18.08.2022 р.